

Н.П. Верхуша (Українська академія банківської справи
Національного банку України, м. Суми, Україна)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ НА ОСНОВІ СИСТЕМНОГО І ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДІВ

У статті досліджено концептуальні основи управління кредитним ризиком банку, обґрунтовано доцільність інтегрованого підходу до визначення сутності управління кредитним ризиком (за процесним і системним підходами). Управління кредитним ризиком за процесним підходом запропоновано визначати як сукупність технології й організації управління кредитним ризиком. Управління кредитним ризиком за системним підходом запропоновано визначати як сукупність суб'єкта управління, механізму управління й об'єкта управління.

Ключові слова: банк, кредитний ризик банку, управління кредитним ризиком банку.

Рис. 2. Літ. 18.

Н.П. Верхуша (Украинская академия банковского дела
Национального банка Украины, г. Сумы, Украина)

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ КРЕДИТНЫМ РИСКОМ БАНКА НА ОСНОВЕ СИСТЕМНОГО И ПРОЦЕССНОГО ПОДХОДОВ

В статье исследованы концептуальные основы управления кредитным риском банка, обоснована целесообразность интегрированного подхода к определению сущности управления кредитным риском (по процессному и системному подходам). Управление кредитным риском по процессному подходу предложено определять как совокупность технологии и организации управления кредитным риском. Управление кредитным риском по системному подходу предложено определять как совокупность субъекта управления, механизма управления и объекта управления.

Ключевые слова: банк, кредитный риск банка, управления кредитным риском банка.

N.P. Verkhusha (Ukrainian Academy of Banking
of the National Bank of Ukraine, Sumy, Ukraine)

CONCEPTUAL GROUNDS FOR MANAGING CREDIT RISK OF A BANK BASING ON SYSTEM AND PROCESS APPROACHES

The article studies the conceptual grounds for a bank's credit risk management and grounds the expediency of an integrated approach to determining the essence of credit risk management (by means of the process and system approaches). Credit risk management via the process approach is proposed to be defined as a combination of technology and organization of credit risk management. Credit risk management via the system approach is proposed to be defined as a combination of management subject, management mechanism and management object.

Keywords: bank; credit risk of a bank; credit risk management of a bank.

Постановка проблеми. Сучасне економічне середовище України характеризується посиленням динамізму всіх процесів, що впливають на рівень кредитного ризику банків, саме тому проблема управління ним набуває особливої актуальності. Розмаїття праць, присвячених дослідженню сутності кредитного ризику банку й управлінню ним, засвідчує об'єктивну складність даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань управління кредитним ризиком і визначенню його сутності присвячена значна кількість

праць вітчизняних науковців, а саме: Я. Благодир [2], Л. Бондаренко [3], В. Вітлінського [8], А. Головка [18], В. Грушко [18], М. Денисенко [18], А. Єпіфанова [10], А. Ковальова [6], Г. Партин [12], О. Пернарівського [8; 13], В. Подчесової [14], Л. Примостки [15], І. Сала [16], Л. Слободи [12] та інших. Заслужують на увагу праці російських економістів: Д. Єндовицького [4], С. Кабушкіна [5], П. Ковальова [7], О. Лаврушина [1], Г. Панової [11], В. Оганова [9], А. Севрука [17] та інших.

Ці дослідження мають значну наукову і практичну цінність, але існує необхідність поглиблення теоретичних основ управління кредитним ризиком банку в кризових і посткризових умовах розвитку банківської системи України.

Мета дослідження. Дослідження теоретичних підходів до управління кредитним ризиком банку та розробка моделей управління ним на основі системного й процесного підходів.

Основні результати дослідження. Кредитний ризик банку – це вартісне вираження ймовірності відхилення ризикової позиції від очікуваних результатів (настання ризикової події) внаслідок невизначеності дії зовнішніх і внутрішніх щодо банку чинників.

Слід зазначити, що основною метою управління кредитним ризиком банку є оптимізація співвідношення між рівнем кредитного ризику й очікуваною економічною вигодою від його прийняття.

Принципи управління кредитним ризиком мають бути такі:

- кредитний ризик має бути зрозумілим та усвідомлюватися банком і перебувати в межах, установлених спостережною радою банку;
- рішення з прийняття кредитного ризику мають відповідати стратегічним завданням діяльності банку;
- очікувана дохідність має компенсувати прийнятий ризик, а величина капіталу має відповідати розміру кредитного ризику, на який наражається банк;
- управління кредитним ризиком банку має відбуватися винятково в межах чинного законодавства;
- стимули для досягнення високих результатів діяльності мають узгоджуватися з рівнем толерантності до ризику.

За результатами проведеного дослідження нами з'ясовано, що більшість науковців визначають управління кредитним ризиком за процесним підходом.

Управління кредитним ризиком за процесним підходом ($УКР_p$) пропонується розглядати як органічне поєднання і взаємозв'язок двох складових: процесу управління кредитним ризиком ($П_y$), тобто технології управління, і ризик-менеджменту, тобто організації управління ($ОРГ_y$).

Технологія управління кредитним ризиком – це процес систематичного і безперервного виявлення, аналізу й моніторингу кредитного ризику, розробки та реалізації комплексного гармонізованого впливу на ризик-чинники, у результаті чого забезпечується адаптивність банку до зовнішніх чинників кредитного ризику та, через управлінський вплив на внутрішні ризик-чинники, змінюються якісні та кількісні характеристики кредитного ризику відповідно до визначеного цільового рівня (рис. 1).

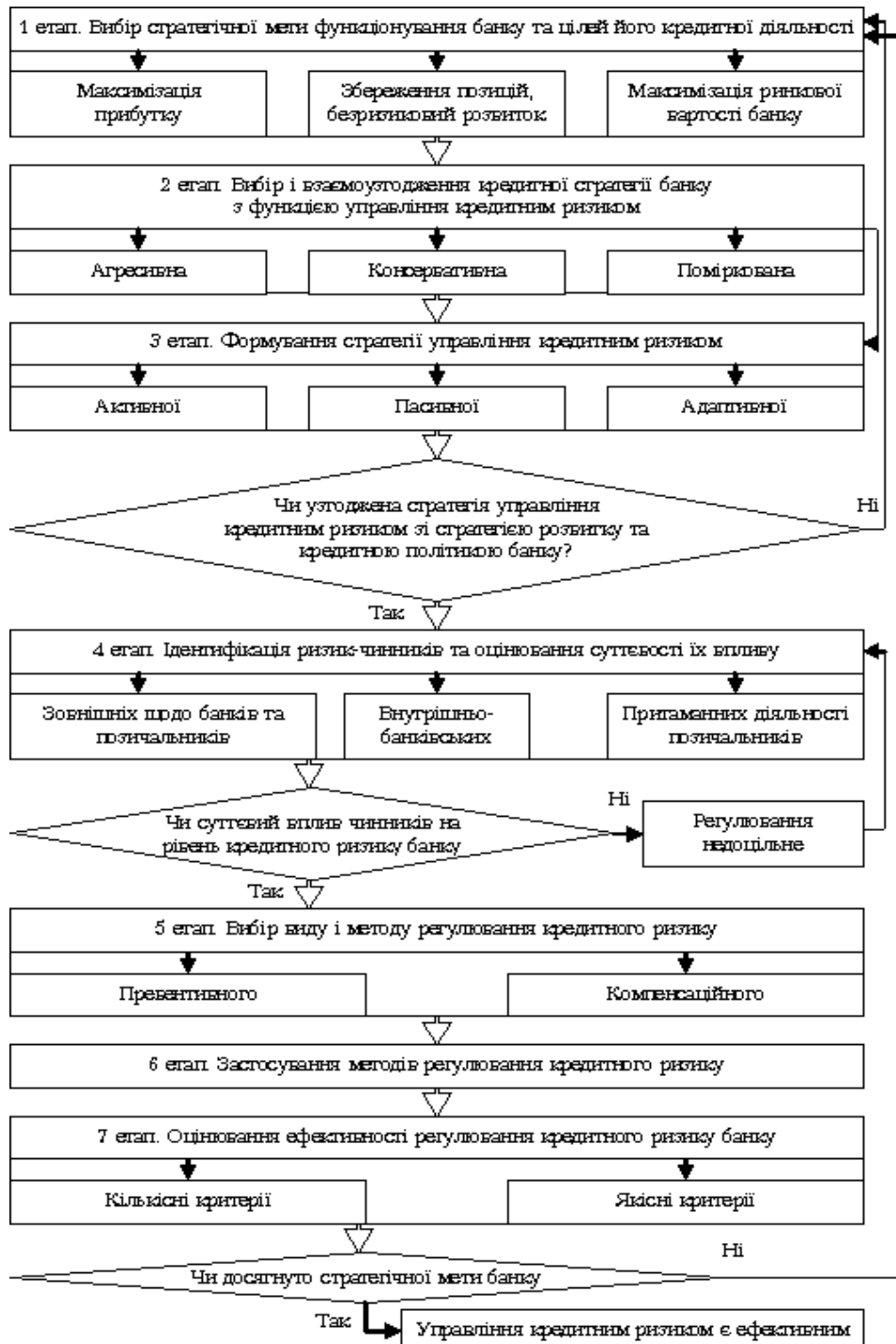

Рис. 1. Модель управління кредитним ризиком банку: процесний підхід, авторська розробка

Організація управління кредитним ризиком – це сукупність прийомів і методів раціонального поєднання елементів керуючої підсистеми (суб'єктів управління кредитним ризиком) з внутрішніми ризик-чинниками кредитного ризику (об'єктами управління кредитним ризиком) у часі та просторі. У цьому розумінні організація управління кредитним ризиком повинна забезпечити створення найбільш сприятливих умов для досягнення поставлених цілей у визначений проміжок часу.

У зв'язку з цим існує необхідність застосування системного підходу до управління кредитним ризиком.

На основі узагальнення результатів проведеного нами дослідження визначено, що управління кредитним ризиком за системним підходом ($УКР_c$) – це сукупність об'єкта (O_y), суб'єкта управління (C_y) та механізму управління ($МEX_y$), що мають один з одним зв'язки, за допомогою яких здійснюють взаємодію між іншими компонентами, а також між системою в цілому і середовищем.

Структурування об'єкта управління кредитним ризиком здійснюється у розрізі його видів: індивідуального та портфельного кредитного ризику, причому управлінський вплив здійснюється не на ризик як такий, а на ризик-чинники, які призводять до зміни його рівня.

За результатами дослідження запропоновано класифікувати чинники кредитного ризику на зовнішні загальні (зовнішня і внутрішня економічна, політична ситуації; соціальна напруга в суспільстві; форс-мажорні обставини) та специфічні (характеристики позичальника та забезпечення за кредитом), які обумовлюють об'єктивну природу кредитного ризику, є некерованими й неконтрольованими.

Внутрішні чинники запропоновано розподіляти на загальні (стратегічні, операційні, юридичні) та специфічні (характеристики кредитного продукту та концентрації кредитного портфеля), які обумовлюють суб'єктивну природу ризику, є керованими та контрольованими.

Система суб'єктів управління кредитним ризиком реалізується на основі організаційної структури банку. Управління кредитним ризиком повинно відбуватися на тому рівні, де він виникає, а також на найвищих рівнях управління і на рівні спостережної ради за допомогою функцій незалежної перевірки і контролю ризиків. Враховуючи зазначене, комплексна модель організації управління кредитним ризиком передбачає розподіл функціональних обов'язків між підрозділами, що беруть участь у даному процесі, на технологів, виконавців і контролерів, а суб'єктів управління кредитним ризиком – залежно від рівня управління (стратегічного, тактичного чи оперативного).

На стратегічному рівні спостережна рада виконує функції щодо управління кредитним ризиком у межах своїх функцій та відповідальності перед власниками банку, вкладниками/контрагентами й органами банківського нагляду, а правління банку – у межах своїх повноважень та відповідальності перед спостережною радою банку, вкладниками та контрагентами й органами банківського нагляду.

У процесі ризик-менеджменту правління банку може делегувати частину своїх функцій, повноважень профільним комітетам банку (кредитному комітету, тарифному комітету).

На тактичному рівні до управління кредитним ризиком залучаються керівники філій, керівники відповідних бізнес-напрямків, зокрема виконавчий орган з ризик-менеджменту. Основною вимогою до нього є повна незалежність (структурна та фінансова) від підрозділів банку, що безпосередньо приймають ризики (фронт-офісів), і підрозділів, які реєструють факт прийняття ризику та контролюють його величину (бек-офісів). Банк може залучати експертів та інших спеціалістів для побудови системи внутрішнього контролю кредитного ризику та її адекватності.

Оперативний рівень управління кредитним ризиком представлений фронт-, бек- та, в деяких випадках, міدل-офісами банку. Підрозділи фронт-офісу мають нести відповідальність за оперативне управління кредитним ризиком, пов'язаним з їх діяльністю, згідно зі встановленими рівнями толерантності та лімітів, а також за результати (як позитивні, так і негативні) від прийняття цих ризиків. Підрозділи бек-офісу, що супроводжують кредитні операції, виконують у процесі управління кредитним ризиком функцію безпосереднього контролю за дотриманням установлених лімітів. В окремих банках функцію контролю за дотриманням установлених лімітів виконує окремий підрозділ, так званий міدل-офіс. У цьому разі функції бек-офісу зводяться лише до документарного супроводження укладених угод.

Механізм управління кредитним ризиком банку являє собою сукупність функцій, за допомогою яких здійснюється вплив на об'єкт управління з урахуванням впливу зовнішнього середовища та цілей діяльності банку на ринку.

Пропонуємо виділити такі взаємопов'язані функції управління кредитним ризиком банку:

- функція планування, що передбачає формування стратегії і тактики реалізації цілей і завдань, складання планів реалізації окремих заходів управління кредитним ризиком банку;

- функція регулювання – управлінський вплив з метою виявлення відхилень фактичного рівня кредитного ризику від планового та розробки заходів щодо їх усунення, коригування цілей управління кредитним ризиком і стратегій їх досягнення у разі неможливості їх реалізації через вплив некерованих, неконтрольованих зовнішніх чинників;

- функція аналізу – структурований процес дослідження кредитного ризику банку й оцінювання його чутливості до зміни чинників зовнішнього та внутрішнього середовища й управлінських впливів.

- функція контролю, яка забезпечує нагляд і перевірку відповідності фактичного рівня кредитного ризику банку встановленим нормам; передбачає розробку стандартів для контролю у вигляді системи кількісних показників, що дають змогу перевірити результативність процесу реалізації вироблених планів, або окремих заходів, своєчасно вносити зміни, які сприяють досягненню поставленої мети банку.

В узагальненому вигляді управління кредитним ризиком за системним підходом наведено на рис. 2.

Висновки. Управління кредитним ризиком у банку пропонується досліджується інтегровано: з точки зору системного підходу (сукупність суб'єкта управління, механізму управління й об'єкта управління), процесного підходу (сукуп-

ність технологій й організації управління кредитним ризиком), та з урахуванням ієрархічних рівнів управління (стратегічного, тактичного й оперативного).

Умовні позначення: OY – об'єкти управління кредитним ризиком банку (OY_1 – індивідуальний кредитний ризик; OY_2 – портфельний кредитний ризик); IY – ієрархічні рівні управління кредитним ризиком банку (IY_1 – стратегічний; IY_2 – тактичний; IY_3 – оперативний); FY – органи управління кредитним ризиком банку (FY_1 – спостережна рада; FY_2 – правління; FY_3 – підрозділ ризик-менеджменту; FY_4 – фронт-, бек- та мідл-офіси); ΦZ – функціональні завдання управління (ΦZ_1 – розробка стратегії управління кредитним ризиком; ΦZ_2 – визначення толерантності й апетиту до ризику; ΦZ_3 – ідентифікація чинників кредитного ризику; ΦZ_4 – аналіз та оцінка кредитного ризику; ΦZ_5 – вибір методів і вплив на чинники кредитного ризику; ΦZ_6 – мотивація до ефективного управління кредитним ризиком; ΦZ_7 – моніторинг і контроль кредитного ризику банку; ΦZ_8 – визначення ефективності управління кредитним ризиком).

Рис. 2. Управління кредитним ризиком банку: системний підхід, авторська розробка

Значення одержаних результатів полягає в тому, що сформовані теоретичні положення можуть бути використані при розробці та вдосконаленні практичних аспектів управління кредитним ризиком у банку.

1. Банковские риски: Учеб. пособие / Под ред. О.И. Лаврушина и Н.И. Валенцовой. – М.: КНОРУС, 2007. – 232 с.
2. *Благодир Я.Я.* Управління кредитними ризиками на основі удосконалення їх оцінки: Автореф. дис... канд. економ. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит». – Львів, 2006. – 20 с.
3. *Бондаренко Л.А.* Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку: Автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». – К., 2007. – 23 с.
4. *Ендовицький Д.А., Бочарова И.В.* Анализ и оценка кредитоспособности заёмщика: Учеб.-прак. пособие. – М.: КНОРУС, 2005. – 272 с.
5. *Кабушкин С.Н.* Управление банковским кредитным риском: Учеб. пособие. – 4-е изд., стер. – Минск: Новое знание, 2007. – 336 с.
6. *Ковалев А.П.* Кредитный риск-менеджмент: Монография. – К.: Сузір'я, 2007. – 404 с.
7. *Ковалев П.П.* Пути повышения результативности кредитного риск-менеджмента в коммерческом банке: Автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.00.10 «Фінанси, денежное обращение и кредит». – М., 2006. – 25 с.
8. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посібник / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко; За ред. В.В. Вітлінського. – К.: Знання, КОО, 2000. – 251 с.

9. *Оганов В.С.* Совершенствование механизма управления кредитным риском коммерческого банка: Автореф. дис... канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». – СПб., 2008. – 22 с.

10. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: Монографія / А.О. Єпіфанов, Н.А. Дехтяр, Т.М. Мельник, І.О. Школьник та ін.; За ред. д-ра екон. наук А.О. Єпіфанова. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 286 с.

11. *Панова Г.С.* Кредитная политика коммерческого банка: Монография. – М.: ДИС, 1997. – 464 с.

12. *Партин Г.О., Слобода Л.Я.* Внутрішньобанківське регулювання кредитних ризиків: Монографія / За ред. Г.С. Смовженко; Нац. банк України, Ун-т банківської справи, Львів. ін-т банківської справи. – К.: УБС НБУ, 2007. – 254 с.

13. *Пернарівський О.В.* Моделирование риска в кредитной политике комерційного банку: Автореф. дис... канд. экон. наук: спец. 08.03.02 «Экономико-математическое моделирование». – К., 2007. – 19 с.

14. *Подчесова В.Ю.* Управління кредитним ризиком банку: Автореф. дис... канд. экон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». – Суми, 2009. – 19 с.

15. *Примостка Л.О., Лисенюк О.В., Чуб О.О.* Банківські ризики: теорія та практика управління: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 456 с.

16. *Сало І.В., Криклій О.А.* Фінансовий менеджмент банку: Навч. посібник для вищ. навч. закл. – Суми: Університетська книга, 2007. – 313 с.

17. *Северук В.Т.* Банковские риски: Монография. – М.: ДЕЛО Лтд, 1994. – 70 с.

18. Система банківського менеджменту: Навч. посібник / А.Т. Головка, В.І. Грушко, М.П. Денисенко та ін.; За ред. О.С. Любуна, В.І. Грушко. – К.: ІНКОС, 2004. – 482 с.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2011.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26

E-mail: book@nam.kiev.ua

тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с. Ціна без доставки – 40 грн.

Автори: **М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева.**

У монографії розкрито місце і засади фінансової безпеки в системі економічної безпеки на двох рівнях управління економікою країни: держави і підприємства. Розкрито роль економічної безпеки в розвитку економіки України, визначено і обґрунтовано шляхи забезпечення фінансової безпеки на рівні держави.

Викладено методологічні основи фінансової безпеки підприємства та управління нею. Визначено форми і методи удосконалення механізму управління фінансовою безпекою на рівні підприємства.